

Обираючи геополітичну Європу

Лютий 2022 року ознаменував кінець світу, яким ми його знали впродовж останніх кількох десятиліть. Повномасштабне неспровоковане вторгнення Росії в Україну похитнуло усталений статус-кво в багатьох куточках світу, особливо в Європі. Повномасштабне вторгнення було неочікуваним для багатьох, але для тих, як я, хто дорослішали в країні по сусідству з Росією. Ця війна — логічний наслідок імперських амбіцій Росії, яка зустрілась зі слабкістю Заходу. Завдяки нашому досвіду і колективній пам'яті про російську окупацію, ми знали, що це було лише питанням часу, коли "конфлікт" 2014 року — який в тому числі був своєрідним покаранням українців за вибір Європи замість Росії — переросте в повномасштабну війну. У грудні 2021 року Росія оприлюднила свої ревізійні вимоги, претендуючи на домінування над колишніми колоніями, і вимагаючи на відсунення НАТО від своїх кордонів. Було очевидно, що Захід — на відміну від ЄС, який бажав залишатися поза геополітикою, — тепер був втягнутий у геополітичну боротьбу із Росією та гру, в якій може бути лише один переможець. Їхні інтереси — суверенітет і демократія проти сфер впливу та автократії — стали взаємозаперечними. Внаслідок цього Захід не погодився на поділ Європи на сфери впливу, тобто односторонньо не торгувався про суверенітет східноєвропейських націй і не підкорювався ревізійним вимогам Росії, які підривають заснований на правилах світовий порядок. Для нас вимоги Росії були декларацією війни проти України й більшою мірою проти Заходу. Таким чином, якщо Росія не програє цю війну, війна надалі продовжуватиметься й перекинеться на інші країни. Нещодавно кілька високопосадовців європейських країн попередили, що рано чи пізно Росія може атакувати НАТО.

Звичайно, агресія Росії проти України не була несподіванкою. Проте справді вражає єдина, добре спланована і визначена реакція Європи разом зі Сполученими Штатами та іншими союзниками на повномасштабне вторгнення. Це кардинально відрізняється від 2014 року — року, коли почалася воєнна агресія Росії шляхом окупації Криму та розв'язання воєнних дій на Донбасі. У 2014 році лідери ЄС реагували в основному лише "занепокоєнням" та "засудженням". Західні країни дійсно ввели санкції проти Росії, а також почали підтримувати Україну різними заходами й програмами переважно у політичній, управлінській, економічній та гуманітарній сферах, але навіть з обмеженими військовими навчаннями. Проте цього все одно було замало. Ми можемо стверджувати, що тоді ЄС значною мірою усунувся від конфлікту, передавши відповідальність "великим гравцям", щоб ті вирішили проблему. Тим часом більшість європейських країн продовжували свою звичайну співпрацю з Росією — в якості прикладу достатньо згадати сумнозвісний "Північний потік-2", який сприяв подальшому посиленню енергетичної залежності цих країн від Росії.

Проте відповідь на повномасштабне вторгнення вже була іншою — ми спостерігали небачену мобілізацію демократій на підтримку України. Впродовж цього критичного часу сталося багато того, що було вперше: постачання зброї та фінансова підтримка України, санкції проти Росії тощо. Тим часом європейські лідери почали зосереджуватися на своїх власних арміях, які були занедбані впродовж останніх десятиліть. Разом з протиправним вторгненням Росії настав кінець мрії про вічний мир. Водночас був визнаний провал політики задобрення Росії та її ревізійні диктатора, про хибність якої раніше неодноразово казали в країнах Центральної та Східної Європи. Тож сподіваючись, що європейці дійсно адаптували свою парадигму. І найкращою ілюстрацією цієї трансформації була заява про "пробудження геополітичної Європи" Жозепа Борреля, Верховного представника Європейського союзу з питань закордонних справ та політиці безпеки.

Що з цим маємо робити ми, Зелені?

Часто, коли розмовляють про безпеку в політичному мейстрімі, увага зосереджена на армії, кордонах, поліції тощо. Тоді як енергетика, технології, соціальна єдність, верховенство права, а також права людини залишаються поза увагою. Водночас Зелені, коли говорять про безпеку, роблять акцент саме на цих питаннях. Ми розуміємо, що не може бути безпекової політики без комплексного підходу: з

огляду на те, звідки походить наша енергія, наскільки чисте та стале наше середовище, наскільки захищені наші права тощо. В той самий час, ми потрапляємо у протилежну пастку, коли забуваємо ключовий компонент безпеки — жорстку силу. Можливо, це не найзручніша і найзакономірніша позиція — говорити про збройні сили, але знову ж таки, часи змінилися, і ми повинні змінюватися разом з ними. Як казав у нещодавньому інтерв'ю Йошка Фішер, колишній міністр закордонних справ Німеччини від Зеленої партії, закликаючи до необхідності нарощування озброєння: “Мені в житті ніколи й не снилося, що в 75 років я скажу це. Світ змінюється. Чіпляння за власні уявлення тоді, коли змінюються зовнішні обставини, не є ознакою мудрості”.

Світ стає все більше схожим на джунглі, нагадуючи минулі часи. Ревізіоністські сили свідомо руйнують міжнародний заснований на правилах порядок, що призводить до збільшення конфліктів у кожному куточку планети. Амбіції та глобальні прагнення Росії у Східній Європі, Китаю на Тайвані та в Південно-Східній Азії, а також Ірану на Близькому Сході несумісні з миром і стабільністю. Виявилось, що попри складніший характер міжнародної політики й дебати навколо багатополарності, по протилежні боки основи конфлікту знаходяться демократії й автократії. Отже, демократії мають відповідальність згуртуватися разом і захищати міжнародний порядок, заснований на правилах, тоді як автократії необхідно стримати й пригнітити. Звичайно, місце для дипломатії та багатосторонніх зустрічей є. Особливо з Китаєм — щодо таких аспектів як кліматична криза, де спільні зусилля є критичними й необхідними. Проте, *si vis pacem, para bellum* (Хочете миру — готуйтеся до війни). Це урок з України. І нам потрібно цей урок вивчити.

На цій підставі я вірю, що Зелені повинні виступати за сильніший геополітичний Європейський Союз, який має проявляти свою владу назовні — активно просуває та захищає демократичні цінності, свободу, права людини, залучення малозабезпечених прошарків населення, а також захист клімату та довкілля в кожному куточку світу.

Зосередьмося на кількох ключових засадах для геополітичного Союзу, які також описав Жозеп Боррель. По-перше, головне це — переозброєння. За останні кілька десятиліть Європа спостерігала значне зменшення витрат на оборону, що призвело до великої залежності у сфері безпеки від США та її “ядерної парасолі”. Якщо в 1960-х витрати на оборону європейських країн складали 4% від ВВП, то у 2020-х роках вони знизилися до 1,5%. Лютий 2022 року став поворотним моментом і визначив напрямок зміни цього тренду — “*Zeitenwende*” (“Поворотний пункт”), як зазначив канцлер Німеччини, зобов'язавшись залучити 100 мільярдів євро на підсилення своїх збройних сил. Оскільки немає безпеки без жорсткої сили, Європа повинна бути готовою діяти самостійно. Це не заклик до так званої “стратегічної автономії”. Навпаки, ми повинні поглибити трансатлантичний союз, одночасно підвищуючи здатності Європи бути готовою до найгірших варіантів. Ми також розуміємо, що не можемо повністю покладатися на США, — ми з нетерпінням чекаємо на результати їх президентських виборів цього року, і свідомі, що можемо побачити повернення Дональда Трампа. Одним з багатьох інших відомих скандалів, пов'язаних з його особою, було потрапляння у заголовки новин після одкровення Трампа про те, що “США ніколи не прийдуть на допомогу”, якщо Європу атакують, і що “НАТО мертво”.

Друга засада для геополітичного Союзу — розширення. Ігнорувати сусідів, включаючи Південний Кавказ і Західні Балкани, залишаючи їх на самоті перед впливом автократичних акторів, — не варіант. Як ми зазначили вище, ЄС бере участь в геополітичній боротьбі за регіон, і будь-яка поступка є загрозою для безпеки, що підірве мир, стабільність і вплив Союзу. Європа повинна активно взаємодіяти, просуваючи верховенство права, права людини та демократію, підтримуючи проєвропейські сили на місцях політично, а також економічно — завдяки програмам розвитку і торгівлі. Крім того, Європа повинна використовувати свій вплив, в тісній взаємодії з США, і стримувати регрес демократії, що особливо помітний у Сербії та Грузії. Європа також повинна не просто засуджувати, а діяти задля стримування таких ревізіоністських сил як Милорад Додік у Боснії та Герцеговині, який може дестабілізувати регіон. Особливо враховуючи, що репутація ЄС постраждала через недостатню та обмежену реакцію — попри дипломатичні зусилля та гуманітарну допомогу — на конфлікт між Вірменією та Азербайджаном, від якого ЄС відсторонився, коли світ спостерігав за

етнічним знищенням вірменського населення в спірному регіоні Нагірного Карабаху. Оскільки тепер Азербайджан відкрито загрожує суверенітету та територіальній цілісності Вірменії, довіра ЄС знову буде випробуватися. Крім того, процес вступу Вірменії до ЄС, на відміну від попереднього періоду, не може бути розтягнутим на десятиліття, що призвело б до розчарування та підживлення антиєвропейських настроїв, а також може сприяти зростанню антидемократичних, популістських сил. Рішення про приєднання до ЄС повинно лишатися, в першу чергу, геополітичним рішенням. Як у випадку надання статусу кандидата в члени ЄС Україні, Молдові та Грузії.

І по-третє, Європа не може бути в ізоляції, і повинна займатися світовою політикою, щоб протистояти збільшенню впливу Китаю, а також Росії. ЄС має можливості допомогти країнам Глобального Півдня подолати економічні труднощі, сприяти зеленому переходу, надавати гуманітарну допомогу та підтримувати громадянське суспільство. В цей список входить модернізація та інвестування у стратегічні ініціативи, такі як Глобальний Портал ЄС. Водночас ми повинні голосно засуджувати та тиснути на авторитарні режими, не ухиляючись від різних варіантів, включаючи санкції. Як сказав міністр закордонних справ Естонії: "Ми повинні визнати, що країни, які найбільш серйозно порушують міжнародні зобов'язання перед іншими країнами, також ймовірно найбільше вже порушили власні внутрішні зобов'язання перед своїм народом. Захист прав людини та основних свобод повинен стати природною частиною політики глобальної безпеки". Водночас ми можемо визнати, що це, ймовірно, найважче завдання для виконання з двох основних причин. По-перше, ЄС має проблеми зі спільною зовнішньою політикою через неефективне прийняття рішень та значні відмінності між країнами-членами — ніщо краще не ілюструє це, як несумісні позиції щодо гуманітарної катастрофи в секторі Газа, що знову підриває репутацію ЄС. По-друге, колоніальне минуле Європи ставить глобальну взаємодію в незручне становище, особливо з прогресивної точки зору. Тут я стверджую, що Європі слід змиритися зі темною стороною своєї історії. Проте, Європа повинна перешкоджати автократам використовувати антиколоніальну риторику задля нехтування цінностями демократії та правами людини — так, як диктатор Азербайджану, який використовує антиколоніальний дискурс для подальшої консолідації влади та поглиблення авторитарного режиму.

Зрештою, безумовно, є ще багато аспектів, які потрібно вирішити, щоб Європа могла проголосити себе геополітичним Союзом — від аспектів зменшення енергетичної залежності та прискорення переходу до відновлювальних джерел, до аспектів підвищення технологічної інноваційності та забезпечення соціальної згуртованості. І, звісно, це все буде неможливим без комплексної реформи ЄС, включаючи насамперед більш ефективну координацію та прийняття рішень щодо зовнішньої та безпекової політики, ліквідацію права вето окремих країн-членів та визначення кваліфікованої більшості.

Цей десятирічний період стане вирішальним для майбутнього нашої планети. Лише деякі з проблем цього періоду — наближення кліматичної кризи, зростання правого екстремізму в Європі, тривала агресивна війна Росії проти України, постійні загрози Китаю щодо Тайваню, ризик турбулентності та ворожнечі на Близькому Сході. Ставки надто великі, тож не час для Європи відступати. Серед багатьох інших викликів одним із найважливіших випробувань для геополітичної Європи стане Україна. Тому надзвичайно важливо забезпечити поразку імперських амбіцій Росії, і немає кращого способу для цього, ніж забезпечення України всім необхідним озброєнням разом з постійною фінансовою, політичною та дипломатичною підтримкою. За останні роки відбулися значні зміни парадигми в тому числі для Зелених. Тож давайте й надалі йти шляхом адаптації до нової реальності. Давайте вступимо в геополітичний Союз, борючись за справедливіше, краще, зеленіше майбутнє.

Георгій Пцкаладзе